

JÓLÉTI ÁLLAM: KORCSOPORTOK KÖZÖTTI ÚJRAELOSZTÁS?

Gál Róbert Iván¹ – Medgyesi Márton²

¹ NKI, TÁRKI, BCE

² TÁRKI, MTA TK Szociológiai Intézet

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunkban azt az állítást kísérreljük meg új empirikus bizonyítékokkal alátámasztani, mely szerint a jóléti állam elsősorban életpályát finanszírozó intézmény; szegénységnyhító, jövedelemkiegyenlítő szerepe másodlagos. Az állítás alátámasztása érdekében egy regresszió-elemzés segítségével elkülönítjük az anyagi helyzet szerinti különbségek és az életkor relatív jelentőségét a jóléti kiadások és bevételek eloszlásában. Eredményeink megerősítik a várakozásokat: akár a jóléti kiadásokhoz való hozzáférést, illetve e kiadásokhoz tett hozzájárulásokat leíró regressziós egyenletek együttthatóit, akár az általuk magyarázott szórásnégyzetet vizsgáljuk, az életkor számottevően fontosabbnak bizonyul, mint az anyagi helyzet. E megfigyelésnek számos következménye adódik a jóléti rendszer vizsgálata szempontjából, melyek közül e helyütt egy, politikatudományi szempontból is releváns elemet tárgyalunk: ha a jóléti rendszer valójában elsősorban életpályát finanszírozó korcsoportok közötti erőforrás-átcsoportosítás révén, akkor a közkiadások előregedésére, a „gerontokrácia” vonatkozó állítások is más színben tűnnek fel.

Kulcsszavak: jóléti támogatások célzása ■ intergenerációs transferek ■ szegénység ■ jóléti állam ■ gerontokrácia

BEVEZETÉS¹

Számos korábbi kutatás mutatta meg, hogy a magyar jóléti állam² nincs tekintettel a jövedelemkülönbségekre (Ferge, 2000; Ferge–Tausz, 2002; Révész, 2002; Benedek–Firle–Scharle, 2006; Szikra, 2014). Itt közölt eredményeink megerősítik e megfigyelést, de ki is egészítik azt, új kontextusba helyezve a jóléti rendszert. Az eddig ismertekkel összhangban mi is úgy találjuk, hogy a kapott juttatásoknak és támogatásoknak szinte semmi köze nincs az anyagi helyzethez. Ahhoz viszont, hogy a kedvezményezett hány éves, annál inkább. Ha megnézzük, kik állják a költségeket, az életkor ismét csak sokkal fontosabbnak bizonyul, mint a társadalmi-gazdasági státus. A szociálpolitikai intézmények sokkal inkább korosztályok, mintsem státuskategóriák között csoportosítják

át a jövedelmeket. Fő kedvezményezettjei a gyermekek és idősek, finanszírozói pedig az aktív korúak, kiváltképp a jómódú aktívak.

A jóléti rendszer életpálya-finanszírozási megközelítése természetesen nem újdonság a társadalomtudományi szakirodalomban. A közgazdaságtanban Becker és Murphy (1988) már három évtizeddel ezelőtt életpálya-finanszírozó rendszerként írta a le a jóléti újraelosztást. De Boldrin és Montes (2005) vagy van Groezen, Leers és Meijdam (2003) is ebben a szellemben vizsgálja az oktatás és a nyugdíjrendszer kapcsolatát; Folbre és Wolff (2012) pedig azt elemzi, hogy a jóléti állam intergenerációs jellegének figyelmen kívül hagyása milyen igazságossági és fenntarthatósági problémákat vet fel, és e problémákat milyen intézményi reformok tudnák kezelni.

Az életkori csoportok közötti újraelosztásra a társadalmi öregedés folyamatai is ráirányították a társadalomkutatók figyelmét. Ezek a kutatások sok esetben a jóléti rendszer gerontokráciájának veszélyére hívják fel a figyelmet, tehát arra, hogy a népesség korszerkezetének változásai miatt az idősek egyre inkább kisajátíthatják a jóléti programokat. A szóban forgó vélekedés három megfigyelésre épül: (1) a mai idős generációk több közkiadáshoz jutnak, mint a múltbéli idős generációk (Kotlikoff–Burns, 2012); (2) az idősebbek egy főre esően több közkiadáshoz jutnak, mint a gyermekek (Vanhuysse, 2013); és (3) az idős/gyermek közkiadási arány növekszik (Preston, 1984). Röviden, az idősek elveszik a fiatalabbak erőforrásait. A jelenséget a szakirodalom többféle névvel illeti: „szürke hatalom (grey power)” és „idősuralom (gerontocracy)” (Sinn–Uebelmesser, 2003); „idősekhez húzás (pro-elderly bias)” (Lynch, 2006; Tepe és Vanhuysse, 2010); egyes szerzők egyenesen „a generációk összecsapásáról (clash of generations)” írnak (Kotlikoff–Burns, 2012). Generációs konfliktusról akkor beszélünk, ha a vitatkozó felek a maguk álláspontját nyíltan korosztályi alapra helyezik (Szabó–Kiss 2013). Amennyiben a generációs érdekek képviselője a pártpolitikában is megjelenik, az jelentősen befolyásolhatja a jóléti rendszerek reformjának esélyeit (Bartha–Tóth, 2013).

Jelen tanulmányban nem azt vizsgáljuk, hogy melyik korcsoport részese-e a nagyobb mértékben a jóléti állami programokból, hanem általában az életciklus mentén történő és az anyagi helyzet szerinti újraelosztás egymáshoz viszonyított fontosságát elemezzük. A tanulmány 2. szakaszában felrajzoljuk a magyar jóléti rendszer fontosabb kiadási fejezeteit és bevételi forrásait korcsoportos és anyagi helyzet szerinti bontásban. Először ábrákkal illusztráljuk, hogy a magyar jóléti rendszer a kifizetési oldalon gyakorlatilag kizárólag az életpályájuk inaktív szakaszában lévőket, a gyermekeket és az időseket finanszírozza, adózási oldalról nézve zömmel az aktív korokban lévők befizetéseiből. A hozzáférésben gyakorlatilag semmilyen szerepet nem játszik a háztartások anyagi helyzete. Az adóbefizetésekben mutatkozik különbség anyagi helyzet szerint, de itt is az életpályán aktuálisan elfoglalt hely a fontosabb. A 3. szakaszban bemutatunk egy többváltozós regresszió-elemzésre épülő

eljárást, melynek segítségével elkülönítjük az anyagi helyzet és a korcsoport-hoz tartozás relatív jelentőségét a jóléti kiadások és bevételek eloszlásában. A módszer segítségével igazoljuk, hogy a szociálpolitika azon leírása, mely szerint a jóléti állam nemzedékek közötti erőforrás-átcsoportosítás révén életpályát finanszírozó intézmény, nagyobb összhangban van a megfigyelt valósággal, mint a szegénységnyhító, jövedelemkiegyenlítő jóléti államé. Végül a 4. szakaszban eredményeink egy, a jóléti rendszer politikai gazdaságtanával foglalkozó viták szempontjából releváns következményével foglalkozunk.

A JÓLÉTI PROGRAMOK ÉLETKOR ÉS ANYAGI HELYZET SZERINT

Első megközelítésben ábrákon vizsgáljuk a jóléti kiadások és az ezeket fedező adók és járulékok korszerkezetét a háztartások anyagi helyzete szerint képzett csoportokban. Módszertani megjegyzésekkel kezdjük a következő szakaszban. Ismertetjük az egyes kategóriák definícióit; az adatok forrásait; a figyelembe vett juttatásokat és támogatásokat, illetve adókat és járulékokat; valamint a korcsoport és anyagi helyzet szerinti profilok kiszámítása során alkalmazott feltevéseket. E szakaszban, ahol az ábrák csupán illusztrációs célokat szolgálnak, 10 korcsoportot és öt anyagi helyzet szerinti csoportot különböztetünk meg. A rákövetkező alfejezetben bemutatjuk az eloszlásokat.

A közkeletű szóhasználatot követve, a bevételeket és kiadásokat az állam oldaláról nézzük, tehát a bevétel a háztartások számára adó- és járulékfizetés, a kiadás pedig készpénzes támogatás vagy természetbeni juttatás.³

Módszertani megjegyzések

Az állami jóléti *kiadások* korprofiljainak vizsgálatánál a KSH Háztartási Költségvetési Felvételének (HKF) 2012. évi adatait használjuk, amelyek a 2011-es év jövedelmeiről és fogyasztásáról tartalmaz adatokat. A készpénzes támogatásokat a HKF részletesen rögzíti a háztartási jövedelmek felmérése során. Elemzésünkben figyelembe vettük a HKF által felmért összes készpénzes ellátást, melyek a következők: öregségi nyugdíj, nyugdíj-kiegészítés, árvaellátás, időskori járadék, táppénz, munkanélküli járadék, munkanélküliek jövedelem-pótló támogatása, anyasági támogatás, TGYÁS, GYED, GYES, GYET, családi pótlék, rendszeres segély, nem rendszeres segély, lakásfenntartási támogatás, gyermekvédelmi támogatás, ápolási díj, ösztöndíj.⁴ Az egyének által kapott készpénzes ellátások mintából becsült értékeit az Eurostat költségvetési kiadásokkal kapcsolatos adatbázisában (gov_10a_exp) szereplő összes kiadás értékeihez igazítottuk.

Ahhoz, hogy a jóléti állam által nyújtott támogatásokat a háztartások tagjai között felosszuk, néhány esetben feltevésekkel kell élnünk. Erre egyrészt azért van szükség, mert az adatbázis nem egyéni, hanem háztartási szinten rögzít bizonyos támogatásokat, tehát nem világos, hogy a háztartás mely tagjai részesültek benne, másrészt elvi kérdések is felmerülhetnek a támogatások incidenciájával kapcsolatban. Nevezetesen, nem magától értetődő, hogy a családtámogatásokat a szülő vagy a gyermek kapja-e. A kérdés eldöntéséhez egy kétkérdéses tesztet alkalmaztunk: támogatna-e a társadalom (i) egy gyermeket, akinek nincsenek szülei, (ii) egy gyermektelen párt. A válasz igen az első, és nem a második kérdésre. Ennek alapján a családtámogatásokat a gyermekeknel írtuk jóvá, pontosabban a háztartásban élő 18 év alatti gyermekeknel, több gyermek esetén egyenlően elosztva.⁵

Az igénybe vett természetbeni ellátások értékét a HKF nem rögzíti. Ez esetben az ellátási értéket (és néhány esetben magát az igénybevételt) kiegészítő információk felhasználásával becsültük a szakirodalomban leggyakrabban alkalmazott hipotézis felhasználásával, miszerint a fogyasztó számára az ellátás értéke megegyezik a szolgáltatás előállításának átlagköltségével (Verbist–Förster–Vaalavuo, 2012). Természetesen tudatában vagyunk, hogy ez csupán feltételezés, ami nem veszi figyelembe a szolgáltatások minőségi eltéréseit.

A közoktatás esetében a legegyszerűbb a helyzet, mert az igénybe vevőket be tudjuk azonosítani a HKF alapján. Minden háztartástagról tudjuk, hogy a felvétel idején járt-e óvodába, tanult-e nappali tagozaton, és ha igen, milyen iskolai fokozatban. Az általános, közép- és felsőoktatás esetében a megfelelő típusú oktatásban résztvevőkhöz imputáltuk az adott iskolai fokozatra fordított közkiadás egy főre eső értékét.

Az egészségügyi kiadások esetében szintén a szakirodalom által gyakran alkalmazott módszertan szerint jártunk el. Ez a módszer (Verbist et al., 2012) az egészségügyi kiadásokat nem az azokat tényleg igénybe vevők között osztja fel, hanem figyelembe veszi, hogy az egészségügy azok számára is értékes, akik az adott évben nem vettek igénybe ilyen szolgáltatásokat, hiszen számukra is védelmet nyújt a rendszer a megbetegedés kockázata ellen. Ezért az egészségügyi szolgáltatásokra fordított állami kiadásokat egyenlően osztottuk el, figyelembe véve az egészségügyi szolgáltatások igénybevételében nem, korcsoport és iskolai végzettség szerint megfigyelhető különbségeket („insurance value approach”). Az egészségügyi rendszer igénybevételének nem, életkor és iskolázottság szerinti különbségeiről az Európai Lakossági Egészség Felmérés (ELEF) 1. hullámának adataiból szereztünk információt.

A jóléti rendszer *bevételeinek* eloszlását ugyancsak a HKF alapján vizsgáltuk. A munkát terhelő adók (szja, tb-járulékok) esetében a bruttó és nettó háztartási jövedelem különbségeként számítjuk a háztartás által fizetett direkt adókat, és ezt a munkajövedelem arányában osztjuk fel a háztartástagok között. A HKF a háztartásijövedelem-vizsgálatokkal szemben a háztartási fo-

gyasztásról is részletes adatokat közöl, így az áfa-befizetések eloszlásának vizsgálatára is alkalmas. Az áfa esetében a HKF-ben háztartási szinten számított forgalmi adót az OECD II-es ekvivalencia-skála segítségével bontottuk fel egyéni adófizetésre. A jóléti rendszer bevételeire vonatkozó incidenciafeltevé-
sünk, hogy a gyermek fogyasztását terhelő adót maguk a gyermekek fizetik.

A fizetett jövedéki adó kiszámításához a benzin-, az alkohol- és a cigarettafogyasztás jellemzőit kellett figyelembe venni. A jövedéki adó benzinre jutó részét a HKF-ben rögzített üzemanyag-fogyasztási információ alapján számítottuk.⁶ Az egyéni cigaretta- és alkoholfogyasztást azonban a HKF nem rögzíti, ezért a háztartások által szeszes italra, illetve dohánytermék-fogyasztásra fordított kiadást az ELEF-ben megfigyelhető nem és életkor szerinti eltérések alapján osztottuk fel a háztartástagok között. Az üzemanyagból, alkoholtérmékekből, illetve dohánytermékekből befolyó jövedékiadó-bevételek egymáshoz viszonyított arányát ismerve és az előbb kiszámított kormegoszlásokat ezekkel az arányokkal súlyozva kaptuk meg a jövedékiadó-befizetés életkori és anyagi helyzet szerinti arányait.

Az így kiszámított egyéni adóbefizetést felszoroztuk oly módon, hogy az egyes adófajták összege kiadja az Eurostat költségvetési bevételekre vonatkozó adatbázisában (National Tax Lists) szereplő értékeket. A jóléti programok finanszírozásának összesítésénél és a nettó adó számításánál abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a bevételek és kiadások összege megegyezik. Amit nem fedeznek a célzottan, jóléti célra beszedett tb-járulékok, azt a költségvetés általános adókból fedezi. Az általános adók összetétele: 48% szja, 52% indirekt adó.

A háztartások tagjainak anyagi helyzetét nem a rendelkezésre álló jövedelemmel mérjük, mert az tartalmazza azokat a jóléti transzfereket is amelyeknek az eloszlását vizsgáljuk. Ehelyett olyan társadalmi-gazdasági státusz változót képeztünk, amely a háztartástagok iskolázottságát, foglalkozási presztízst, valamint az anyagi életszínvonalra vonatkozó információkat kombinálja. Az iskolázottságot a nappali tagozatos iskolai képzésben töltött évek számával mértük. Az eredeti HKF-változót, amely a legmagasabb iskolai végzettséget méri, az OECD (2013) A1.1. táblázata alapján konvertáltuk évekre. Mivel itt háztartási szintű anyagi helyzet változót kívántunk képezni, a háztartás legmagasabb iskolai végzettségű felnőttjének az iskolában töltött éveivel számoltunk. Ami a foglalkozást illeti, a HKF a tényleges foglalkozást (ISCO-88) rögzíti az aktuális fő munkahelyen (az aktív korúaknál) vagy az utolsó munkahelyen (az inaktívaknál). Ezeket a kódokat a Ganzeboom és Treiman (2010) által kifejlesztett módszerrel nemzetközi társadalmi-gazdasági foglalkozási státusz index (ISEI) értéké alakítottuk át. A háztartási szinten vett foglalkozási presztízst a legmagasabb pontszámmal rendelkező felnőtt háztartás tagjának értéke.

Az anyagi életszínvonalra vonatkozó mérésünk a HKF kilenc olyan változóján alapul, amely a háztartás pénzügyi nehézségeit, illetve a tartós fogyaszt-

tási cikkekkel való ellátottságát értékeli. A következő változókat vettük figyelembe. Képes-e a háztartás: váratlan kiadások fedezésére; a lakóhely megfelelő fűtésére; egyhetes nyaralás finanszírozására; arra, hogy hús, csirke vagy hal kerüljön az asztalra minden második napon. Előfordult-e, hogy nem fizették be a hitel törlesztőrészletét, bérleti díjat, közüzemi számlát. Továbbá van-e mosógépük, színes televíziójuk, telefonjuk vagy autójuk. Ezek a változók ugyanazok, mint amelyeket az Eurostat használ a súlyos anyagi depriváltság mutatók megalkotásához (lásd Guio, 2009). Itt azonban nem szegénység-indikátort, hanem anyagi életszínvonal indikátort képezzünk belőlük. A háztartások anyagi helyzetét mérő változót az iskolázottság, a foglalkozási presztízs és az anyagi életszínvonal változóiból főkomponens-elemzés segítségével alakítottuk ki.

Jóléti kiadások és bevételek korcsoport és anyagi helyzet szerint

A következő ábrákon a vízszintes tengelyen mutatjuk a korcsoportokat, a függőleges tengelyen pedig a bevételek, illetve a kiadások egy főre eső összegeit. Az anyagi helyzet szerinti ötödökbe a korábban tárgyalt anyagi státusz változó alapján soroljuk az egyéneket. Mivel az ábrák csak illusztrációs célt szolgálnak, nem törekszünk arra, hogy a bevételekre és kiadásokra azonos skálát használjunk.

Kiadási oldalon a természetben nyújtott közszolgáltatások közül mind az oktatási, mind az egészségügyi ráfordításokat fel tudjuk bontani korcsoportok és az anyagi helyzet kategóriái szerint. Esetszám-korlátok miatt a készpénzes programokat egy kategóriában tárgyaljuk. A várakozásnak megfelelően az oktatási közkiadások szinte kizárólag életkor szerint szóródnak (lásd az 1. ábra *Oktatás* paneljét). A magasabb beiskolázási hányad miatt a legfelső ötödben valamivel magasabb az érték már a 11–20 éves korcsoportban is, de főképpen a 21–26 évesek között jelentős az anyagi helyzet szerinti eltérés, és a legfelső ötödben mutatkozik valamennyi kiadás 26 éves kor felett is. A fő különbség azonban életkori: majdnem a teljes kiadás az első három korcsoportra koncentrálódik, a többi hét korcsoport szinte semmit nem kap.

Az egészségügyi ráfordítások ábrája (1. ábra, *Egészségügy* panel) ugyancsak az életkor dominanciájára utal az anyagi helyzettel szemben, de az összefüggések bonyolultabbak. A kirajzolódó kép szerint a kisgyermekek, közülük is elsősorban az újszülöttek, csak ez a korcsoportos felbontásban nem látszik, valamivel több egészségügyi ellátást kapnak, mint az iskoláskorúak. A 20-as éveik végén, a 30-as éveik elején járók között, valószínűleg a szülésekkel összefüggésben, emelkednek a kiadások minden státuskategóriában, de különösen a rosszabb anyagi helyzetűek körében. A valódi növekedés azonban csak az 50 évet már betöltöttek körében kezdődik, minél rosszabb anyagi helyzetű valaki, annál fiatalabb korban. Ez nem pusztán a jövedelem és az egészség-

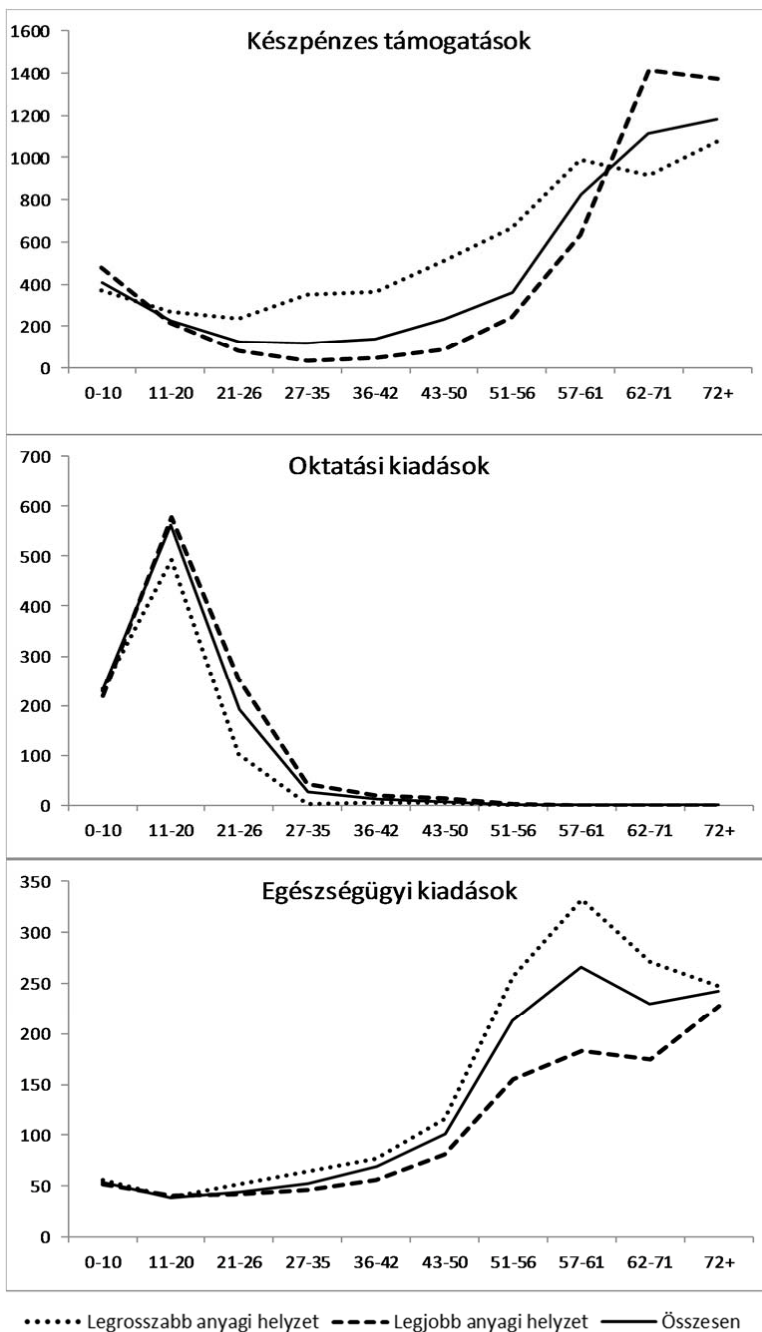
ségi állapot kapcsolatának köszönhető, hanem a jövedelem és a halálozás közötti összefüggésnek is. Közismert, hogy az egészségi ráfordítások kiugróan nagy részét a halál beállta előtti hónapokban költik el. Mivel a kis jövedelműek korábban halnak meg, e jövedelemkategória tagjai már viszonylag alacsonyabb életkorban több egészségi ráfordítást kapnak.

Az 1. ábra *Készpénzes programok* panelje, mint ezt az előző szakaszban már részleteztük, a családtámogatásokat, a táppénzt, a munkanélküli ellátásokat, az önkormányzati és a központi kormány által folyósított segélyeket, valamint a nyugdíjakat tartalmazza. Az ábra kisebb eltérést mutat anyagi helyzet szerint, de annál erősebb életkori hatásról tanúskodik. Az aktív korúak körében a rosszabb anyagi helyzetűek kapnak több transzfert, az idősek között pedig a jobb anyagi helyzetűek. Ez a szóródás azonban eltölpül az életkor szerinti különbségek mellett: a 60 év felettiek átlagosan több mint ötször annyi készpénz-transzfert kapnak, mint az aktív korúak.

Tekintve, hogy a magyar szociálpolitikai rendszerben a készpénzes programok meghatározó jelentőségűek, nem meglepő, hogy az összes jóléti ráfordítás profilja (3. ábra, *Kiadások összesen* panel) ugyancsak életkor-dominanciát mutat. A görbék anyagi helyzettől függetlenül egyöntetűen emelkednek gyermekkorban, csökkennek az aktív korúaknál, és jelentősen emelkednek ismét az idősek körében. Ezt az általános képet csak kisebb mértékben színezik az anyagi helyzet szerint megfigyelhető különbségek, amelyek az aktív korúak körében a rosszabb anyagi helyzetűek, míg az idősek körében a jobb anyagi helyzetűek előnyét mutatják.

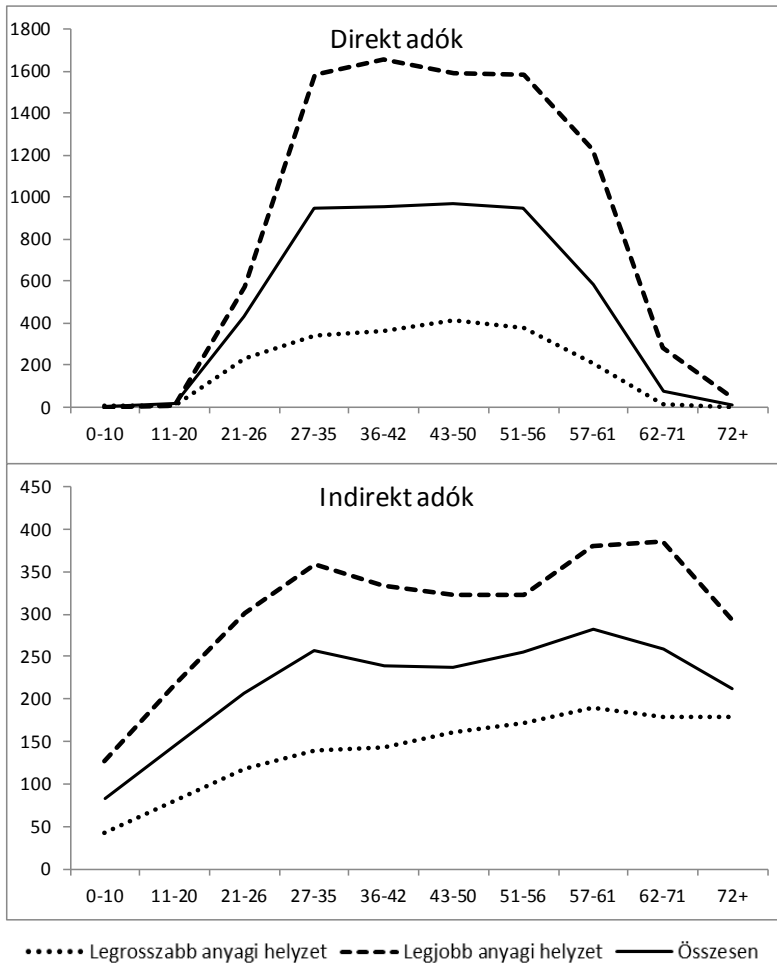
Ami a bevételi oldalt illeti, a 2. ábra két panelje (*Direkt adók* és *Indirekt adók*) az életkori hatások mellett lényegesen erősebb jövedelmi hatásokat mutat, mint a kiadási oldal eloszlásai. A szorosan a legális munkavállaláshoz kötődő direkt adók (tb-járulék és személyi jövedelemadó) korprofilja meredekebben emelkedik az iskoláikat befejezők körében, és meredekebben csökken a nyugdíjba vonuló korosztályokban, mint az indirekt adóké. Mindenesetre az adófizetés túlnyomó része az aktív életkorúakra korlátozódik (lásd a 3. ábrán a *Bevételek* panelt). Ebből a szempontból a bevételi oldal nem különbözik a kiadási oldaltól. Míg azonban a kiadások esetén az anyagi helyzetnek csak egy-két esetben volt érzékelhető szerepe, a bevételek nemcsak életkor, hanem anyagi helyzet szerint is szóródnak. A legfelső kvintilisben lényegesen több a számottevő adót fizető korcsoport, mint a legrosszabb anyagi helyzetűek között és a legtöbb korcsoport esetében az egy főre eső értékek is jócskán magasabbak a jómódúak, mint a szegények körében.

1. ábra. Állami jóléti kiadások korprofiljai egyes anyagi helyzet szerinti kvintilisekben, 2011-ben (éves egy főre jutó értékek, ezer Ft)

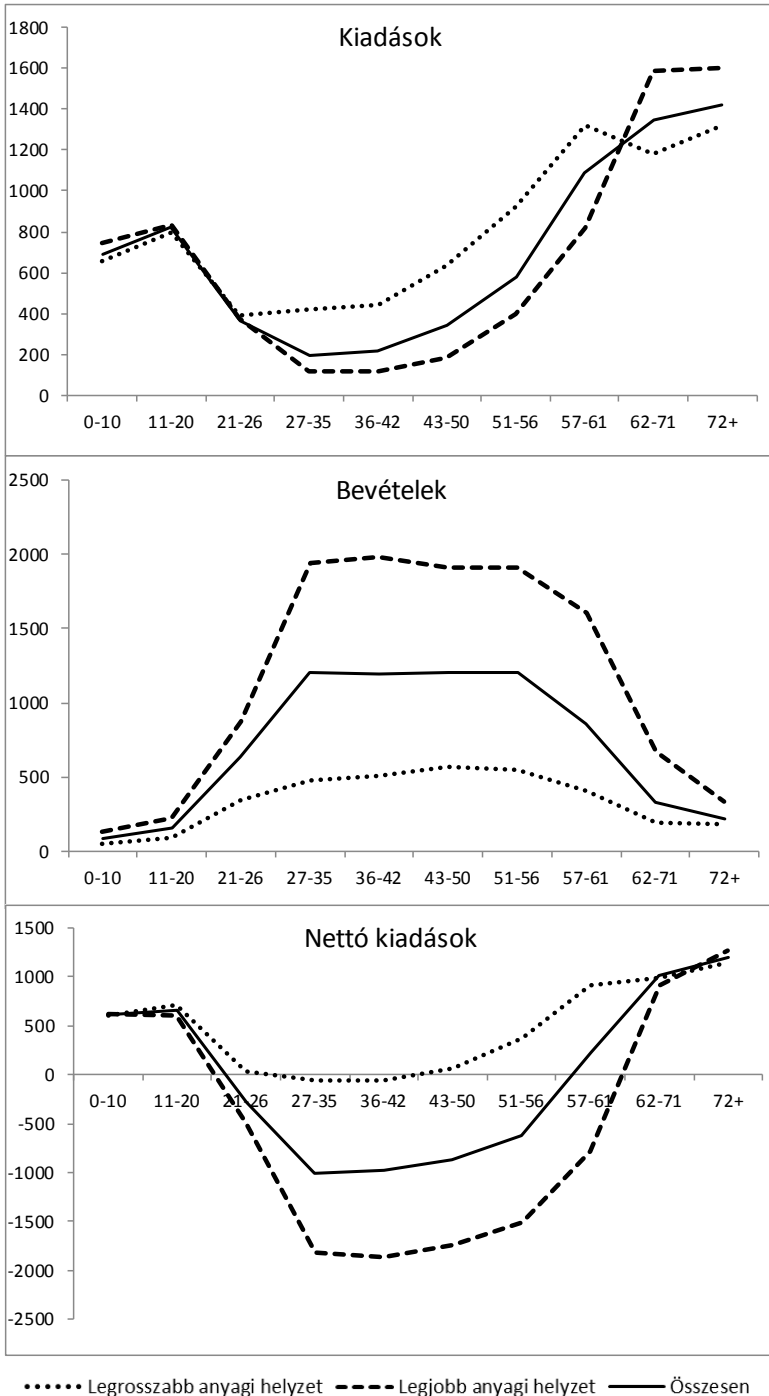
Forrás: A szerzők számítása

2. ábra. Állami jóléti bevételek korprofiljai egyes anyagi helyzet szerinti kvintilisekben, 2011-ben (éves egy főre jutó értékek, ezer Ft)

Forrás: A szerzők számítása

3. ábra. Az összesített állami jóléti kiadások, bevételek és a nettó kiadások korprofiljai egyes anyagi helyzet szerinti kvintilisekben, 2011-ben (éves egy főre jutó értékek, ezer Ft)

Forrás: A szerzők számítása

Vizuális vizsgálataink eredményét a 3. ábra *Nettó kiadások* paneljében foglaljuk össze. A következő megállapításokat tesszük (a részletes számokat a Függelék F1. táblázatában közöljük):

1. 20 éves kor alatt és 56 éves kor felett egyik anyagi helyzet szerinti ötödben sincs olyan korcsoport, amely nettó adófizető lenne.
2. Összességében a 27–35 éves korosztály a legnagyobb nettó adóbefizető, de anyagi helyzet szerint megbontva változatos a kép. A két legrosszabb anyagi helyzetű ötödben és a legjobb anyagi helyzetű ötödben a 36–42 évesek fizetik a legtöbb nettó adót, míg a 4. ötödben a 43–50 évesek, és csak a középső ötödben fizeti a legtöbb adót a 27–35 éves korosztály.
3. A legrosszabb anyagi helyzetben lévők nettó pozíciója 21 és 50 éves kor között nulla körül mozog: a 21–26 és a 43–50 közötti korcsoportok épp hogy nettó haszonélvezői, a 27–35 és a 36–42 évesek épphogy nettó befizetői az intergenerációs transzferáramlásnak
4. A 60 év felettek körében nem a legrosszabb anyagi helyzetű kvintilis tagjai fizetik a legkevesebb nettó adót, azaz, megfordítva, nem ők a legnagyobb nettó kedvezményezettek.

Ismét megjegyezzük, hogy az ábrák keresztmetszetiek, tehát a fentiekből nem lehet közvetlen életpálya-következtetéseket levonni.

ANYAGI HELYZET VAGY ÉLETKOR SZERINTI KÜLÖNBSÉGEK – REGRESSZIÓS ELEMZÉS

A továbbiakban szisztematikus elemzésnek vetjük alá a 2. szakaszban vizuálisan vizsgált eloszlásokat. Azt vizsgáljuk, hogy az egyének által kapott transzferek, a befizetett adó és a kettő különbözeteként előálló nettó kiadás szóródásában mekkora szerepet játszanak az anyagi helyzet szerinti különbségek, és mekkora szerepe van az életkornak.

A modell

A társadalmi-demográfiai ismérvek, mint például életkor, nem, etnikum stb., egyenlőtlenségekben játszott szerepének vizsgálatára a szakirodalom olyan dekompozíciós módszereket javasol, amelyek a teljes egyenlőtlenséget a társadalmi csoportok közötti és csoportokon belüli különbségekre bontják fel (pl. Deutsch–Silber, 1999). Jelen esetben azonban nem egy dimenzió szerinti jövedelmi különbségek szerepét szeretnénk számszerűsíteni, hanem két, egymással korreláló ismérv, az anyagi helyzet és az életkor szerepét szeretnénk elkülöníteni. Ezért a kvantitatív elemzést többváltozós regressziós elemzés kereteibe helyezzük, hasonlóan pl. Cowell és Fiorio (2011) elemzéséhez.

Az alábbi OLS regressziós modell képezi az elemzés alapját:

$$Y = \alpha + \sum_i \beta_{Ai} Kor_i + \sum_j \beta_{Sj} Státusz_j + \varepsilon, \quad (1)$$

ahol Y az elemzés függő változóját (jóléti kiadások, bevételek vagy nettó kiadások) jelenti, Kor_i és $Státusz_j$ az életkor és az anyagi helyzet változók kategóriái ($i, j = 2, \dots, 10$), α konstans, a β -k regressziós együtthatók, ε pedig a hibaterm.

A regressziós modell becslésénél mind az életkort, mind az anyagi helyzetet ordinális változóként vonjuk be a modellbe, annak érdekében, hogy a változók nem lineáris hatása kellőképpen érvényesülhessen. Mivel eljárásunk a kialakítandó csoportok közötti szóródás kiszámítására épül, az eredményt befolyásolja a kategóriák kialakítása. Ha az egyik tengely mentén elnagyoltabb osztályozást alkalmazunk, mint a másik mentén, akkor az előbbi esetben a megfigyelések közötti szóródás nagyobb részét tartjuk csoporton belül, befolyásolva ezzel a csoportok közötti szóródás mértékét. Jelen esetben mind az életkor, mind pedig az anyagi helyzet szerinti eloszlást 10 egyenlő nagyságú csoportra (tizedre) bontjuk (lásd a Függelék F2. táblázatát).

A legegyszerűbb modellben csak életkorral és jövedelemmel magyarázunk – nem kívánjuk e változók hatását más kontrollokkal csökkenteni. Az elemzés célja az, hogy összehasonlítsuk az életkor szerinti és a jövedelem szerinti újraelosztás relatív fontosságát, ez pedig nem igényli, hogy a teljes szóródást minél jobban magyarázó (minél magasabb R^2 -tel rendelkező) modellt keressünk. Az eredmények robusztusságának ellenőrzésére a becsléseket megismételjük olyan kontrollváltozók bevonásával is, amelyek kevésbé korrelálnak az életkorral vagy az anyagi helyzettel, mint pl. a nem, a régió és a településtípus.

Egy adott magyarázó tényező fontosságának vizsgálatánál a szakirodalom megkülönbözteti egy magyarázó változó „oksági” fontosságát és „szóródási” fontosságát (lásd Achen, 1982). Az előbbi azt tükrözi, hogy a magyarázó változó egységnyi változása mekkora változást hoz létre a függő változóban ceteris paribus, és a regressziós együtthatóval mérhető. A „szóródási fontosság” értelmezés szerint egy magyarázó változó fontosságát az méri, hogy a függő változó szóródásának mekkora részét magyarázza. Ezt sok esetben azzal mérik, hogy mennyivel növekszik meg a regressziós modell által magyarázott szóródás (R^2), amennyiben az adott változót bevonjuk a modellbe. Jelen esetben az ún. Shapley-érték módszert (Israeli, 2007) alkalmazzuk, amely figyelembe veszi, hogy az R^2 -növekedés mértéke függ attól, hogy milyen sorrendben vonjuk be a magyarázó változókat. A Shapley-érték az összes lehetséges sorrend esetén mért R^2 -növekedés átlaga; a módszer ezt az értéket tekinti egy adott változó által magyarázott résznek.

A kapott eredmények megerősítik a 2. szakaszban bemutatott ábrák alapján sejtetteket. A jóléti rendszerben az életkor mind a hozzáférés, mind a hozzájárulás területén sokkal fontosabb szempont, mint az anyagi helyzet.

Regressziós együtthatók

A magyarázó változók fontosságának első értelmezése szerint egy változó akkor fontosabb, ha (szórás)egységnyi változása nagyobb változást indukál a függő változó értékében, tehát ha a (sztenderdizált) regressziós együtthatója nagyobb, mint egy másik változóé. Mivel jelen esetben mind az anyagi helyzet, mind az életkor változóját kategóriákra bontva vontuk be a modellbe, a regressziós együtthatók összehasonlításának megkönnyítésére három összegző mérőszámot számoltunk ki: a regressziós együtthatók abszolút értékének összegét, a legnagyobb és a legkisebb regressziós együttható különbségét, valamint az együtthatók szórását. Mindhárom mutató esetében a nagyobb érték azt mutatja, hogy összességében nagyobbak az eltérések a referencia-kategóriától. A számítások eredményeit az 1. táblázat foglalja össze.

A kiadásoknál mindhárom mutató alapján azt látjuk, hogy az életkor esetében nagyobbak a regressziós együtthatók, tehát nagyobb az eltérés a referencia-kategóriától. A bevételeknél valamelyest kiegyenlítettebb a kép, különösen, ha a legnagyobb és legkisebb regressziós együttható különbségét vagy a szórást nézzük. Ugyanakkor itt is az életkor mutatkozik fontosabbnak, bármelyik mérőszámot is nézzük. A nettó kiadások esetében is az életkor ad nagyobb értékeket. Eredményeink szerint tehát az életkor változásának nagyobb hatása van a jóléti kiadásokra és bevételekre, mint az anyagi helyzetnek. Hasonló eredményeket kapunk akkor, ha a regressziós modellekbe bevonjuk kontrollváltozóként a nem-, régió- és településtípus változókat (lásd a 3-as számú modelleket a Függelék F3–F5. táblázatában).

1. táblázat. Az anyagi helyzet és az életkor hatása a jóléti kiadásokra, bevételekre és nettó kiadásokra (sztenderdizált regressziós együtthatók összefoglaló mérőszámai)

	Anyagi helyzet	Életkor
Kiadások		
Abszolút értékek összege	0,56	1,46
Maximum–minimum	0,08	0,48
Szórás	0,02	0,18
Bevételek		
Abszolút értékek összege	1,22	2,03
Maximum–minimum	0,32	0,38
Szórás	0,10	0,15
Nettó kiadások		
Abszolút értékek összege	1,11	1,67
Maximum–minimum	0,25	0,45
Szórás	0,08	0,18

Forrás: A szerzők számítása

Megjegyzés: A táblázat értékeit az anyagi helyzet és az életkor sztenderdizált regressziós együtthatói alapján számoltuk ki a kontrollváltozók nélküli modellekből (lásd a Függelék F3–F5. táblázatainak Modell 2 becsléseit).

Megmagyarázott szóródás

A magyarázó változók fontosságának másik értelmezése szerint egy változó annál fontosabb, minél nagyobb részt magyaráz a függő változó szóródásából. A 2. táblázatban foglaltuk össze az életkor és az anyagi helyzet szóródási fontosságával kapcsolatos számításaink eredményeit. A kiadások esetében a két változó összesen a függő változó szóródásának 34%-át magyarázza ($R^2=0.343$). Ez azonban csaknem kizárólag az életkor változónak köszönhető, az anyagi helyzet szerinti különbségek a kiadások szóródásának csupán 1%-át magyarázzák, ami a modell által magyarázott szóródásnak is mindössze 3%-a. Amennyiben figyelembe vesszük a két változó közötti interakciót, tehát hogy az anyagi helyzet hatása különbözhet korcsoportonként, akkor az anyagi helyzet szerepe valamivel nagyobb (a modell által magyarázott szóródás 7%-a), de összességében ekkor is a korcsoportok közötti eltérések teszik ki a megmagyarázott szóródás döntő hányadát (93%-át).

2. táblázat. Az életkor és az anyagi helyzet szerepe a kiadások és bevételek szóródásában (A regressziós modell R^2 -ének felbontása Shapley-érték módszerrel)

	Kiadások		Bevételek		Nettó kiadások	
	Teljes szóródás %-ában	Magyarázott szóródás %-ában	Teljes szóródás %-ában	Magyarázott szóródás %-ában	Teljes szóródás %-ában	Magyarázott szóródás %-ában
Interakció nélkül						
Anyagi helyzet	1	3	12	33	8	19
Életkor	33	97	24	67	33	81
Összesen	34	100	36	100	41	100
Interakcióval						
Anyagi helyzet	3	7	15	36	11	23
Életkor	35	93	27	65	36	77
Összesen	37	100	42	100	47	100

Forrás: A szerzők számítása.

Megjegyzés: Kiadás: juttatások és támogatások; bevétel: adók és járulékok; nettó kiadás: a kettő különbsége. Az interakció nélküli modellekben csak az életkor és az anyagi helyzet a magyarázó változók, az interakciós modellben ezek interakciója is szerepel.

A bevételeknél az anyagi helyzet nagyobb szerepet játszik, mint a kiadásoknál: a regressziós modell által magyarázott szóródás mintegy harmada tulajdonítható ennek a változónak. Az életkor azonban itt is egyértelműen fontosabb magyarázó változó azzal, hogy az összes szóródás 24%-át, a modell által magyarázott szóródás kétharmadát magyarázza. Az életkor és az anyagi helyzet interakciójának figyelembevétele nem módosítja lényegesen ezeket az eredményeket. Ha a nettó kiadásokat nézzük, akkor is egyértelműen az életkor

fontosabb: a magyarázott szóródás megoszlása 19% (anyagi helyzet) a 81%-kal (életkor) szemben. Ezen az interakció figyelembevétele sem változtat sokat: a nettó kiadások szóródásának magyarázatában az életkornak sokkal nagyobb szerepe van (77%), mint az anyagi helyzetnek (23%).

KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiekben megerősítettük azt, a hazai szakmai közvéleményben már többször igazolt sejtést, hogy a jóléti programok csak kismértékben veszik figyelembe az anyagi helyzet különbségeit. Szegények és jómódúak többé-kevésbé egyformán jutnak hozzá a jóléti állam forrásaihoz. Ezt az állítást azonban kiegészítettük annak igazolásával, hogy az életkornak viszont jelentős szerepe van mind a hozzáférés, mind a finanszírozás magyarázatában. Eredményeinkből arra következtetünk, hogy a jóléti állam pontosabban leírható korosztályok közötti erőforrás-áramlás révén megvalósuló életpálya-finanszírozásként, mint szegénységnyhítésként vagy jövedelemkiegyenlítőként.⁷

Az általunk találtak nem normatív természetűek, és nem következnek belőlük a szegénységnyhítés, jövedelemkiegyenlítés vagy általánosabban az állami beavatkozás kritikája. A jóléti rendszer politikai gazdaságtanának fősodra a rendszer létét, formáit és reformjait ideológiai fogalmak segítségével próbálja meg leírni. Esping-Andersen (1990) megkerülhetetlen osztályozása szociáldemokrata, liberális és konzervatív jóléti rendszereket különböztet meg – bár e tipológia gyorsan területivé vált, és manapság már inkább skandináv, kontinentális, angolszász és kiegészítésképp mediterrán típusokról van szó. A reformviták is többnyire a szociáldemokrata, etatista, konzervatív vagy neoliberais programok ütközeteinek tűnnek. E háttér előtt az itt használt „állami beavatkozás” kifejezés egyes olvasók szemében kritikai élt kaphat. Bár meggyőződésünk szerint sem az eddig elmondottakból, sem a továbbiakból nem következik a szerzők kritikája a jóléti állam létezésével vagy méretével szemben, fontosnak érezzük leszögezni, hogy ilyesmiről valóban szó sincs. Az életpálya-finanszírozás sokcsatornás rendszer, melynek társadalmi berendezkedéstől függően az állam lehet marginális és lehet meghatározó szereplője egyaránt. Az életpálya-finanszírozási jelleg bemutatásából nem következik a jóléti állam leépítése, a róla szóló tudás átstrukturálása viszont igen.

Miként a bevezetésben már utaltunk rá, a jóléti rendszer életpálya-finanszírozási megközelítése új kérdéseket vet fel, más kérdéseket pedig új perspektívába helyez. Ha a jóléti állam a jómódúaktól ad át erőforrásokat a szegényeknek, akkor ezt jórészt egyedül teszi, a jövedelmek piaci allokációjának korrekciójaként. Hasonló tevékenységet legfeljebb a jótékonyági szervezetek végeznek, Magyarországon nagyságrendekkel kisebb mértékben, mint az állam. Amennyiben a jóléti rendszer elsősorban életpályát finanszíroz korcs-

portok közötti erőforrás-átadás révén, figyelembe kell vennünk, hogy az állam az életpálya-finanszírozásnak nem egyedüli, sőt a legtöbb országban nem is a legfontosabb intézménye. Az aktív korúaktól a gyermekekhez és idősekhez kerülő pénz- és munkatranszferek számottevő része nem járja meg a jóléti rendszert, hanem közvetlenül családtagok között cserél gazdát, vagy piaci intézmények közvetítésével jut el a donortól a kedvezményezetthez.

A közkiadások politikai gazdaságtana szempontjából ez azért releváns, mert az életpálya-finanszírozási rendszer intézményei között munkamegosztás van: az aktív korúak elsősorban állami csatornákon keresztül támogatják az időseket, és főként családon belül, magántranszferek révén a gyermekeket. Ezt a megfigyelést igazolja Gál, Vanhuysse és Vargha (2018), akik tíz európai ország adatain, melyek az EU népességének 70%-át képviselik és lefedik valamennyi jólétirezsím-típust, bemutatja, hogy az idős európai átlagember két és félszer annyi közkiadáshoz jut, mint egy átlaggyermek: a 30–49 évesek átlagos munkajövedelmében mérve 37%-hoz a 15%-kal szemben.⁸ Ez a megfigyelés egybeesik az „idősuralom” és az „idősekhez húzás” szakirodalmának megállapításaival. Az idézett tanulmány azonban azt is bemutatja, hogy ha a háztartáson belül együtt élő generációk között gazdát cserélő erőforrásokat is figyelembe vesszük, a kép radikálisan megváltozik. A tipikus európai háztartásszerkezetben elsősorban arról van szó, hogy a szülők eltartják kiskorú gyermekeiket. Az egy gyermekhez jutó együttes közösségi–magán transzfercsomag már valamivel nagyobb (az említett munkajövedelem-skálán kifejezve 39%), mint amit egy idős kap (34%, kevesebb mint a közösségi transzferek, mivel ebből az idősek nettóban valamennyit átadnak a náluk fiatalabbaknak). Ha pedig ehhez hozzáadjuk a nem fizetett háztartási munka értékét, azt, hogy a szülők nem csupán kifizetik gyermekeik fogyasztását, hanem dolgoznak is rájuk, az eredeti arányok nem egyszerűen kiegyenlítődnek, hanem megfordulnak: a teljes transzfercsomagból, amely a közösségi, a magán és a munkatranszfereket is tartalmazza, az európai átlaggyermek csaknem két és félszer annyit kap, mint az átlag idős (a 30–49 évesek egy főre eső munkajövedelmének 73%-át az idősek 31%-ával szemben).

E számok sokkal inkább az életpálya-finanszírozó intézmények közötti munkamegosztásról árulkodnak, mint arról, hogy az idősek kisajátítanak az erőforrásokat. Azt pedig, hogy a keresztmetszetben megfigyelt megoszlásokat előállító történeti folyamat valóban az idősek dominanciájának erősödése lett volna, vagy valami más, még ebből a pillanatfelvételtől sem tudjuk meg. Vajon a gyermekek *egyelőre még* többre kerülnek,⁹ mint az idősek, vagy *mostanra már* többre kerülnek? Vajon az idősek időben növekvő közösségi transzferei megnövelték a teljes, hozzájuk jutó transzfercsomagot? Vagy ez csupán kompenzáció volt a csökkenő magántranszferekért és munkatranszferekért, amik elsősorban azért estek vissza, mert az idősek egyre ritkábban élnek együtt felnőtt gyermekeikkel? Bár egyelőre nem tudjuk megválaszolni ezeket a

kérdéseket, azt a fentiek fényében mindenképpen meg tudjuk állapítani, hogy az idősök részesedésének megfigyelt növekedése nem csupán a kizorítási történettel konzisztens. A folyamat minden további nélkül végbemehetett úgy is, hogy a gyermekeknek jutó transzfercsomag értéke ugyanúgy nőtt, mint az időséké. A folyamat, amit „lopakodó gerontokráciának” érzékelünk, végbemehetett úgy is, hogy közben a 20. század a „gyermekek évszázadává” vált (miként azt Key [1909] a század elején jövendölte): a termelékenység gyors növekedését a nyugati társadalmak arra fordították, hogy az inaktív életszakaszukban járók életkörülményeit az átlagnál gyorsabban javítsák.

Bár tanulmányunkban csak magyar adatokat elemeztünk, a felvetett kérdések természetesen nemcsak hazánkra vonatkoznak. Kohli (2015) véleménye szerint a fejlett országok népességének idősödése és ennek a jóléti újraelosztás fenntarthatóságára gyakorolt hatása miatt a korosztályok közötti politikai törésvonalak erősödhetnek a jövőben. Ez tükröződhet az egyes nemzedékek növekvő politikai aktivitásában, és a pártok kommunikációjában, közpolitikai ígéreteiben is erősödhetnek a korosztályi üzenetek. Ugyanakkor Kohli (2015) sem számít a generációs konfliktus kieleződésére, a nemzedékek „háborújára”. Véleménye szerint a családi szolidaritás és az egyéb intézményes (pl. politikai szervezeteken keresztül) integrációs mechanizmusok elég erősek ahhoz, hogy ezt megakadályozzák.

JEGYZETEK

- ¹ A tanulmány a K112900 sz. OTKA-kutatás támogatásával készült. Köszönetet mondunk a kutatás résztvevőinek, továbbá Kézdi Gábornak, Saumik Paulnak és Pieter Vanhuysseának a korábbi változathoz fűzött megjegyzéseikért. Az esetleg megmaradt hibákért természetesen ők nem felelősek.
- ² E tanulmányban a „jóléti állam”, „jóléti rendszer”, „szociálpolitika” kifejezéseket szinonimákként kezeljük. A jóléti állam határai nem egyértelműek; feladataival kapcsolatban a szakirodalom többnyire tartózkodik a pontos meghatározástól. E helyütt szintén egy szándékoltan elnagyolt körülírással élünk: a szociálpolitika állami beavatkozás az állampolgárok jólétének növelése érdekében. A jóléti rendszer részeinek egyes nemzetközi szervezetek, mint az OECD, az IMF, az Eurostat, vagy fontosabb felsőoktatási programok és tankönyvek, mint a London School of Economics szociálpolitikai tanszékének vagy a Malcolm Wiener Center for Social Policy at Harvard University kurrikuluma, illetve Barr, 1987 alapján a közoktatást, közegészségügyet, illetve a különféle önkormányzati, társadalombiztosítási vagy központi kormányzati finanszírozású készpénzes szociális programokat tekintjük.
- ³ Ami az állam számára bevétel, az a polgára számára kiadás, és fordítva. A ma általános megközelítés az állam szemszögéből vizsgálja a jóléti célú beavatkozás folyamatait. Az itt alkalmazott megközelítéssel inkább a fordított szóhasználat csengene egybe. Ha a jóléti rendszerben az életciklusuk különböző pontján járó emberek szervezik meg a közöttük zajló jövedelem-

- áramlást, aminek az állam csak egyik csatornája, akkor az adó kiadás, a juttatás vagy támogatás pedig bevétel. A gördülékenyebb fogalmazás érdekében azonban maradunk az elterjedt, állam-nézőpontú szóhasználatnál.
- ⁴ A gyermekszám szerint kapott személyijövedelemadó-kedvezmény is tekinthető önálló készpénzes programnak. Általában véve az adókedvezmény formájában adott támogatás a gazdagabbak számára kedvező. A szóban forgó adókedvezmény azonban nem pusztán az anyagi helyzethez kötődik, hanem az életkorhoz is. Az alkalmazott adóincidencia-feltevéstől függően (nevezetesen, hogy a családtámogatásokat a gyermeknél vagy a szülőnél írjuk-e jóvá; erről lásd a főszoveget) a kérdéses kedvezmény vagy a gyermekeknél köt ki (de nem az aktív korúaknál vagy az idősekénél), vagy olyan, jellemzően a 30-as vagy 40-es éveikben járó aktív korúak kapják – de nem a gyermekek, a fiatalabb vagy idősebb aktív korúak és nem az idősek –, akiknek még több eltartott gyermekük van.
- ⁵ Incidenciaválasztásunk során eltértünk a szokásostól. A tipikus incidenciakérdés így hangzik: ki fizeti valójában az adókat? A válasz pedig az eladók és vevők jövedelemrugalmasságától függ (Pechman, 1985; Fullerton–Metcalfe, 2002). Adók helyett transzferekre kivetítve, ez a megoldás azt vizsgálja, hogy a beavatkozás miként változtatja meg az érintettek fogyasztását. A kérdés feltevése ebben a formában azonban már feltételezi a kérdéses adók vagy transzferek létezését, ami adók esetén indokolt, transzferek esetén azonban nem. Az itt alkalmazott megközelítés ehelyett a transzfer létezését célozza: kapna-e egy család családtámogatást gyermek nélkül. Egyértelmű ugyanis, hogy aszimmetria mutatkozik az adók és transzferek incidenciavizsgálatában, adók ugyanis mindenképpen vannak, transzferek viszont nem feltétlenül.
- ⁶ Az egyéni benzinfogyasztást a háztartási értékekből a Baranyai-féle kulcs segítségével számítottuk (Gál et al., (2004).
- ⁷ Az az elképzelés, mely szerint a jóléti állam nem más, mint életpálya-finanszírozás együtt élő korosztályok közötti erőforrás-átadás révén, több változatban is régóta jelen van a szakirodalomban. Helyszűke miatt itt nem tudjuk áttekinteni a vonatkozó hivatkozásokat. Részletekért lásd Gál és Medgyesi (2017) írását.
- ⁸ A hivatkozott tanulmány a Nemzeti Transzforszámmlák (az angol név rövidítésével NTA; lásd Lee–Mason, 2011) projekt keretében készült. Az NTA az egy főre eső értékeket, így az adóbefizetések, járulékok, támogatások, juttatások egy főre eső értékét a 30–49 évesek egy főre jutó munkajövedelmében méri annak érdekében, hogy az országok közötti összehasonlítást ne befolyásolja az átváltási árfolyam vagy a vásárlóerő-paritás torzító hatása.
- ⁹ Az a megállapítás, hogy a gyermekek „többe kerülnek”, azt jelenti, hogy több transzfert kapnak, nem azt, hogy többet költenek. Az idősek egy főre esően többet fogyasztanak, ennek számottevő részét azonban nem transzferek, hanem saját munkajövedelmük, illetve a tulajdonukból származó jövedelem (Magyarországon elsősorban a lakástulajdonlásból fakadó becsült lakbér) fedezi.

IRODALOM

- Achen, C. H. (1982): *Interpreting and using regression*. (Quantitative Applications in the Social Sciences, 29.) Beverly Hills, CA: Sage Publications. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412984560>
- Barr, N. (1987): *Economics of the welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
- Bartha A. – Tóth A. (2013): A magyar nyugdírendszer változásai politikatudományi perspektívából. *Politikatudományi Szemle*, 23 (4), 161–183.
- Becker, G. – Murphy, K. (1988): The family and the state. *Journal of Law and Economics* 31(1), 1–18. <https://doi.org/10.1086/467147>
- Benedek, D. – Firlé, R. – Scharle, Á. (2006): *The efficiency of welfare redistribution (in Hungarian)*. (Közpénzügyi Füzetek, 17.) Budapest.
- Boldrin, M. és Montes, A. (2005): The Intergenerational State Education and Pensions. *Review of Economic Studies*, 72, 651–664. <https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2005.00346.x>
- Cowell, F. A. – Fiorio, C. V. (2011): Inequality decompositions – a reconciliation. *Journal of Economic Inequality*, 9 (4), 509–528. <https://doi.org/10.1007/s10888-011-9176-1>
- Deutsch, J. – Silber, J. (1999): Inequality Decomposition by Population Subgroups and the Analysis of Interdistributional Inequality. In: J. Silber (szerk.): *Handbook of Income Inequality Measurement*. /Recent Economic Thought Series, 71./ Dordrecht: Springer. 363–403. https://doi.org/10.1007/978-94-011-4413-1_14
- Esping-Andersen, G. (1990): *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Ferge, Z. (2000): *Inequalities unchained – State, governments, civil organisations (in Hungarian)*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.
- Ferge, Z. – Tausz, K. (2002): Social security in Hungary : A balance sheet after twelve years. *Social Policy and Administration*, 36 (2), 176–199. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00278>
- Folbre, N. – Wolf, D. (2012): The Intergenerational Welfare State. *Population and Development Review*, 38 (Supplement), 36–51. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2013.00550.x>
- Fullerton, D. – Metcalf, G. E. (2002): Tax incidence. In: A. Auerbach – M. Feldstein (eds.): *Handbook of Public Economics*, Vol. 4. Amsterdam: Elsevier. 1787–1872. [https://doi.org/10.1016/S1573-4420\(02\)80005-2](https://doi.org/10.1016/S1573-4420(02)80005-2)
- Gál, R. I. – Medgyesi, M. (2017): *Financing the lifecycle or mitigating poverty: Redistribution in the Hungarian welfare system by age and income*. (NTA Working Papers, No. 17/5.) Berkeley–Honolulu. <http://www.ntaccounts.org/doc/repository/GM2017.pdf>
- Gál R. I. – Medgyesi M. – Révész T. – Törzsök Á. (2004): *Az államháztartási mérleg lebontása korcsoporthoz nettó adóprofilokra, 1992–2002*. Budapest.
- Gál, R. I. – Vanhuysse, P. – Vargha, L. (2018): Pro-elderly welfare states within pro-child societies. *Journal of European Public Policy*, 25 (6), 944–958. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1401112>
- Ganzeboom, H. B. G. – Treiman, D. J. (2010): International Stratification and Mobility File: Conversion Tools. <http://www.harryganzeboom.nl/ismf/index.htm>
- Guio, A.-C. (2009): *What can be learned from material deprivation indicators in Belgium and in its regions?* (Eurostat Methodologies and Working Papers). Luxembourg.

- Israeli, O. (2007): A Shapley-Based Decomposition of the R -Square of a Linear Regression. *Journal of Economic Inequality*, 5 (2), 199–212. <https://doi.org/10.1007/s10888-006-9036-6>
- Key, E. K. S. (1909): *The Century of the Child*. New York: Putnam.
- Kohli, M. (2015): Generations in Aging Societies: Inequalities, Cleavages, Conflicts. In: Cornelius Torp (eds.): *Challenges of Aging. Pensions, Retirement and Generational Justice*. Palgrave Macmillan, 265–288. https://doi.org/10.1057/9781137283177_14
- Kotlikoff, L. J. – Burns, S. (2012): *The Clash of Generations*. Cambridge MA: MIT.
- Lee, R. D. – Mason, A. (eds.) (2011): *Population Aging and the Generational Economy*. Cheltenham UK – Northampton MA: Edward Elgar. <https://doi.org/10.4337/9780857930583>
- Lynch, J. (2006): *Age in the Welfare State*. Cambridge UK: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606922>
- Pechman, J. A. (1985): *Who Paid the Taxes, 1966–85?* Washington DC: Brookings Institution Press.
- Preston, S. H. (1984): Children and the elderly: Divergent paths for America's dependents. *Demography*, 21 (4), 435–457. <https://doi.org/10.2307/2060909>
- Révész, T. (2002): Social stratification of household income and taxes (in Hungarian). *Statisztikai Szemle*, 80, 371–393.
- Sinn, H.-W. – Uebelmesser, S. (2003): Pensions and the path to gerontocracy in Germany. *European Journal of Political Economy*, 19 (1), 153–158. [https://doi.org/10.1016/S0176-2680\(02\)00134-9](https://doi.org/10.1016/S0176-2680(02)00134-9)
- Szabó A. – Kiss B. (2013): Konfliktus és generáció. A generációs konfliktusok kutatásának fogalmi kiindulópontjai. *Politikatudományi Szemle*, 23 (4), 97–115.
- Szikra, D. (2014): Democracy and welfare in hard times: The social policy of the Orbán Government in Hungary between 2010 and 2014. *Journal of European Social Policy*, 24 (5), 486–500. <https://doi.org/10.1177/0958928714545446>
- Tepe, M. S. – Vanhuysse, P. (2010): Elderly bias, new social risks, and social spending: Change and timing in eight programs across four worlds of welfare, 1980–2003. *Journal of European Social Policy*, 20 (3), 218–234. <https://doi.org/10.1177/0958928710364436>
- van Groezen, B. – Leers, Th. – Meijdam, L. (2003): Social security and endogenous fertility. Pensions and child allowances as Siamese twins. *Journal of Public Economics*, 87 (2), 233–251. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(01\)00134-7](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(01)00134-7)
- Vanhuysse, P. (2013): *Intergenerational Justice in Aging Societies*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung.
- Verbist, G. – Förster, M. F. – Vaalavuo, M. (2012): *The impact of publicly provided services on the distribution of resources: Review of new results and methods*. (OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 130.) Paris. <https://doi.org/10.1787/5k9h363c5szq-en>

FÜGGELÉK

F1. táblázat. Jóléti kiadások és bevételek életkori és anyagi helyzet szerinti csoportokban 2011-ben (éves, egy főre jutó értékek, Ft)

	1. kvintilis	2.	3.	4.	5. kvintilis	Összesen
Kiadások						
0–10 éves	657 560	645 818	693 043	723 727	744 453	691 010
11–20	799 733	814 174	855 224	828 809	836 016	824 588
21–26	390 449	329 252	341 521	376 454	375 305	363 253
27–35	419 648	222 134	121 127	185 338	119 811	197 568
36–42	445 115	232 740	173 047	153 517	118 410	216 493
43–50	636 502	374 743	268 195	262 129	181 088	339 317
51–56	923 253	704 117	466 048	455 439	399 858	576 103
57–61	1 322 867	1 147 744	1 155 945	1 040 704	818 975	1 090 515
62–71	1 183 351	1 219 749	1 372 459	1 384 804	1 584 541	1 343 307
72+ éves	1 323 629	1 354 803	1 397 154	1 535 104	1 598 444	1 423 966
Bevételek						
	1. kvintilis	2.	3.	4.	5. kvintilis	Összesen
0–10 éves	47 002	69 149	87 282	100 467	130 702	85 255
11–20	89 321	154 126	159 045	208 269	225 923	160 124
21–26	349 290	556 613	646 696	705 418	871 552	639 912
27–35	477 479	807 654	1 075 741	1 300 776	1 938 563	1 207 338
36–42	507 877	863 385	1 118 323	1 351 318	1 987 438	1 191 332
43–50	574 712	925 109	1 146 566	1 479 460	1 915 227	1 208 748
51–56	549 621	831 336	1 087 474	1 483 073	1 908 631	1 203 642
57–61	402 089	526 586	749 971	987 168	1 606 100	863 917
62–71	190 986	236 377	294 791	319 179	667 059	333 544
72 + éves	180 047	184 926	211 447	235 481	334 338	220 932
Nettó kiadások						
	1. kvintilis	2.	3.	4.	5. kvintilis	Összesen
0–10 éves	610 558	576 669	605 760	623 260	613 751	605 754
11–20	710 412	660 048	696 180	620 540	610 093	664 464
21–26	41 159	-227 361	-305 175	-328 964	-496 247	-276 659
27–35	-57 832	-585 520	-954 615	-1 115 438	-1 818 752	-1 009 770
36–42	-62 762	-630 644	-945 276	-1 197 801	-1 869 028	-974 839
43–50	61 790	-550 367	-878 371	-1 217 331	-1 734 139	-869 432
51–60	373 632	-127 218	-621 426	-1 027 635	-1 508 774	-627 539
57-61	920 779	621 158	405 974	53 536	-787 125	226 598
62–71	992 364	983 372	1 077 668	1 065 625	917 482	1 009 763
72+ éves	1 143 583	1 169 877	1 185 706	1 299 623	1 264 106	1 203 035

F2. táblázat. Az elemzésben használt életkori és anyagi helyzet szerinti csoportosítás

Életkori csoportok				
	Minimum (év)	Maximum (év)	Átlag (év)	Arány a teljes népességben (%)
1	0	10	5,0	10,9
2	11	20	15,9	10,3
3	21	26	23,3	8,8
4	27	35	31,3	10,7
5	36	42	38,9	9,6
6	43	50	46,5	10,8
7	51	56	53,7	9,8
8	57	61	58,9	9,4
9	62	71	66,0	10,5
10	72	100	78,6	9,2
Anyagi helyzet (státus score-ok) alapján képzett csoportok				
	Minimum	Maximum	Átlag	Aránya a teljes népességben (%)
1	-4,0	-1,6	-2,2	10,0
2	-1,6	-1,0	-1,3	9,8
3	-1,0	-0,7	-0,8	10,0
4	-0,7	-0,3	-0,5	9,7
5	-0,3	0,0	-0,2	9,9
6	0,0	0,4	0,2	9,8
7	0,5	0,9	0,7	9,9
8	0,9	1,6	1,3	9,9
9	1,6	2,3	2,0	9,8
10	2,3	3,5	2,7	9,8

JÓLÉTI ÁLLAM: KORCSOPORTOK KÖZÖTTI ÚJRAELOSZTÁS?

F3. táblázat. Sztenderdizált regressziós együtthatók a jóléti kiadásokat magyarázó regressziós modellben

	Model 1		Model 2		Model3	
Anyagi helyzet						
1. tized	0,000	()	0,000	()	0,000	()
2. tized	-0,039***	(-4,49)	-0,027***	(-3,79)	-0,025***	(-3,60)
3. tized	-0,079***	(-9,21)	-0,058***	(-8,28)	-0,056***	(-7,92)
4. tized	-0,083***	(-9,70)	-0,060***	(-8,55)	-0,057***	(-8,07)
5. tized	-0,100***	(-11,83)	-0,067***	(-9,56)	-0,064***	(-9,19)
6. tized	-0,093***	(-11,01)	-0,070***	(-10,00)	-0,066***	(-9,46)
7. tized	-0,084***	(-9,93)	-0,063***	(-9,11)	-0,061***	(-8,78)
8. tized	-0,109***	(-13,03)	-0,068***	(-9,93)	-0,066***	(-9,43)
9. tized	-0,116***	(-13,84)	-0,065***	(-9,52)	-0,063***	(-9,00)
10. tized	-0,112***	(-13,57)	-0,079***	(-11,73)	-0,080***	(-11,42)
Életkor						
0–10 éves			0,000	()	0,000	()
11–20 éves			0,077***	(10,12)	0,078***	(10,20)
21–26 éves			-0,113***	(-16,23)	-0,112***	(-16,19)
27–35 éves			-0,183***	(-25,00)	-0,182***	(-24,93)
36–42 éves			-0,170***	(-23,40)	-0,170***	(-23,40)
43–50 éves			-0,127***	(-17,09)	-0,127***	(-17,00)
51–60 éves			-0,011	(-1,56)	-0,010	(-1,43)
57–61 éves			0,199***	(27,45)	0,199***	(27,55)
62–71 éves			0,284***	(38,84)	0,284***	(38,76)
72+ éves			0,295***	(41,07)	0,297***	(41,05)
Kontrollváltozó	Nincs		Nincs		Igen	
N	22249		22249		22249	
R ²	0,016		0,344		0,346	

Megjegyzés: *t* statisztikák zárójelben, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Model 3 nem, régió és településtípus kontrollokat tartalmaz.

F4. táblázat. Sztenderdizált regressziós együtthatók a jóléti bevételeket magyarázó regressziós modellben

	Model 1		Model 2		Model 3	
Anyagi helyzet						
1. tized	0,000	()	0,000	()	0,000	()
2	0,046***	(5,69)	0,022**	(3,19)	0,016*	(2,31)
3	0,086***	(10,69)	0,050***	(7,28)	0,044***	(6,38)
4	0,106***	(13,22)	0,069***	(10,03)	0,058***	(8,41)
5	0,132***	(16,65)	0,086***	(12,48)	0,073***	(10,77)
6	0,166***	(20,86)	0,126***	(18,39)	0,112***	(16,43)
7	0,191***	(24,10)	0,148***	(21,65)	0,132***	(19,41)
8	0,223***	(28,33)	0,173***	(25,51)	0,154***	(22,77)
9	0,282***	(35,90)	0,233***	(34,49)	0,211***	(30,93)
10. tized	0,357***	(46,07)	0,317***	(47,53)	0,283***	(41,56)
Életkor						
0–10 éves			0,000	()	0,000	()
11–20			0,043***	(5,73)	0,045***	(6,02)
21–26			0,162***	(23,62)	0,163***	(24,18)
27–35			0,356***	(49,42)	0,353***	(49,68)
36–42			0,350***	(48,90)	0,351***	(49,76)
43–50			0,382***	(52,01)	0,385***	(53,20)
51–60			0,353***	(49,19)	0,359***	(50,72)
57–61			0,242***	(33,85)	0,243***	(34,47)
62–71			0,080***	(11,13)	0,079***	(11,11)
72+ éves			0,058***	(8,15)	0,058***	(8,20)
Kontrollváltozó	Nincs		Nincs		Igen	
N	22249		22249		22249	
R2	0,134		0,363		0,382	

Megjegyzés: *t* statisztikák zárójelben, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Model 3 nem, régió és településtípus kontrollokat tartalmaz.

JÓLÉTI ÁLLAM: KORCSOPORTOK KÖZÖTTI ÚJRAELOSZTÁS?

F5. táblázat. Sztenderdizált regressziós együtthatók a nettó jóléti kiadásokat befizetéseket magyarázó regressziós modellben

	Model 1		Model 2		Model 3	
Anyagi helyzet						
1. tized	0	()	0	()	0	()
2	-0,051***	(-6,18)	-0,029***	(-4,33)	-0,024***	(-3,61)
3	-0,099***	(-12,05)	-0,065***	(-9,67)	-0,059***	(-8,84)
4	-0,115***	(-13,96)	-0,078***	(-11,71)	-0,069***	(-10,30)
5	-0,141***	(-17,35)	-0,092***	(-13,95)	-0,083***	(-12,54)
6	-0,160***	(-19,62)	-0,121***	(-18,25)	-0,110***	(-16,54)
7	-0,171***	(-21,11)	-0,131***	(-19,99)	-0,120***	(-18,18)
8	-0,206***	(-25,57)	-0,151***	(-23,10)	-0,137***	(-20,84)
9	-0,248***	(-30,91)	-0,189***	(-29,02)	-0,173***	(-26,14)
10. tized	-0,296***	(-37,32)	-0,252***	(-39,22)	-0,230***	(-34,74)
Életkor						
0–10 éves			0	()	0	()
11–20			0,013	(1,78)	0,012	(1,69)
21–26			-0,167***	(-25,35)	-0,168***	(-25,63)
27–35			-0,333***	(-48,00)	-0,331***	(-47,93)
36–42			-0,323***	(-46,74)	-0,324***	(-47,12)
43–50			-0,321***	(-45,31)	-0,323***	(-45,83)
51–60			-0,240***	(-34,61)	-0,243***	(-35,30)
57–61			-0,053***	(-7,72)	-0,053***	(-7,81)
62–71			0,099***	(14,29)	0,100***	(14,44)
72+ éves			0,120***	(17,59)	0,121***	(17,72)
Kontrollváltozó	Nincs		Nincs		Igen	
N	22249		22249		22249	
R ²	0,092		0,407		0,416	

Megjegyzés: *t* statisztikák zárójelben, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Model 3 nem, régió és településtípus kontrollokat tartalmaz.

